

O‘zbekistonda demografik jarayonlarning zamonaviy holati va harakatining statistik tahlili

Yuldashev Sanjarbek Arslon o‘g‘li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Oliy va amaliy matematika kafedrasi katta o‘qituvchisi

sanjaryuldash2258@gmail.com

Azatova Sevara Nematjon qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Oliy va amaliy matematika kafedrasi katta o‘qituvchisi

Kirish: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyo mintaqasidagi eng yirik aholi soniga ega mamlakatdir. Mamlakatdagi demografik jarayonlar aholi sonining o‘shishi, tug‘ilish va o‘lim ko‘rsatkichlari, migratsiya jarayonlari va urbanizatsiya bilan bevosita bog‘liqdir. Bu jarayonlar O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta’sir etuvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada O‘zbekistondagi demografik jarayonlarning zamonaviy holati va harakatlarining statistik tahlili yoritiladi.

Aholi sonining o‘shishi: O‘zbekiston aholisining soni oxirgi yillarda barqaror o‘shib kelmoqda. Davlat statistika qo‘mitasining ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yil holatiga ko‘ra, mamlakat aholisi 36,4 million kishidan oshdi. Ushbu o‘shish asosan yuqori tug‘ilish ko‘rsatkichi, o‘rtacha umr ko‘rish davomiyligining oshishi va past o‘lim darajasi bilan bog‘liq.

Tug‘ilish ko‘rsatkichi O‘zbekistonda yuqori bo‘lib qolmoqda. Har 1000 aholiga 22-24 chaqaloq tug‘iladi, bu dunyo o‘rtacha ko‘rsatkichidan yuqori. Tug‘ilish darajasining yuqori bo‘lishi mamlakatning demografik tarkibida yoshlar salmog‘ining yuqori ekanligini ta’minlaydi.

O‘lim darajasi esa past bo‘lib, har 1000 kishiga 5-6 o‘lim holati to‘g‘ri keladi. Tibbiy xizmatlarning sifatining oshishi, onalar va bolalar sog‘lig‘iga e’tibor qaratilishi chaqaloqlar va onalar o‘limi ko‘rsatkichini pasaytirishga yordam bermoqda.

Tabiiy o‘shish ko‘rsatkichi — tug‘ilish va o‘lim o‘rtasidagi farq — yuqori darajada qolmoqda va bu aholining yillik tabiiy o‘shishiga olib kelmoqda. Hozirgi paytda tabiiy o‘shish 1000 aholiga nisbatan 16-18 kishi atrofida. Ushbu ko‘rsatkich O‘zbekiston aholisining yillik o‘shishini taxminan 600-650 ming kishiga teng qiladi.

Hududiy Farqlar va Urbanizatsiya

O‘zbekistonda aholi sonining hududiy taqsimlanishi ham muhim ahamiyatga ega. Toshkent shahri, Samarqand, Farg‘ona va Andijon viloyatlari eng zich aholiga ega hududlar hisoblanadi. Aholining ko‘p qismi shahar hududlariga ko‘chib o‘tayotgani sababli urbanizatsiya jarayoni kuchaymoqda.

Shahar va qishloq aholisi taqsimoti ham muhim omil hisoblanadi. 2024-yil holatiga ko‘ra, aholining 49 foizi shaharlarda, 51 foizi esa qishloq joylarida yashaydi. Shaharlarga ko‘chib o‘tish tendensiyasi oshib borayotganligi sababli, shaharlardagi aholi soni tez sur‘atda oshmoqda. Bu jarayon urbanizatsiya va infratuzilma rivojlanishini jadallashtirishni talab etadi.

Migratsiya jarayonlari

Migratsiya O‘zbekistondagi demografik jarayonlarga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Mamlakatda ichki va tashqi migratsiya jarayonlari mavjud.

Ichki migratsiya — qishloqlardan shaharlarga ko‘chish — shaharlarning demografik ko‘rsatkichlariga ta‘sir qiladi. Aholi shaharlarga ish qidirish, ta‘lim olish va yashash sharoitlarini yaxshilash maqsadida ko‘chib o‘tmoqda.

Tashqi migratsiya ham muhim ahamiyatga ega. Asosan mehnat migrantlari Rossiya, Qozog‘iston, Janubiy Koreya va boshqa davlatlarga chiqib ketmoqda. 2023-yilda taxminan 2,5 million O‘zbekiston fuqarosi xorijda vaqtinchalik mehnat faoliyati bilan shug‘ullangan. Ushbu migratsiya oqimlari nafaqat demografik, balki iqtisodiy jarayonlarga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi, chunki mehnat migrantlari tomonidan jo‘natilgan pul o‘tkazmalari mamlakat iqtisodiyotini qo‘llab-quvvatlaydi.

Demografik jarayonlarning ijtimoiy va iqtisodiy ta‘siri

Demografik jarayonlarning ijtimoiy va iqtisodiy ta‘siri juda katta. Aholi sonining oshishi va demografik tarkibining yosh bo‘lishi O‘zbekistonda ta‘lim va sog‘liqni saqlash tizimlariga katta bosimni keltirib chiqaradi. Mamlakatda maktablar, kasalxonalar va boshqa ijtimoiy infratuzilma tarmoqlarining kengayishi zarur.

Bundan tashqari, ishga layoqatli yoshlar salmog‘ining ortib borishi mehnat bozorida yangi ish o‘rinlari yaratishni talab etadi. Mamlakat hukumati ish o‘rinlarini ko‘paytirish va iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish orqali bu muammoni hal qilishga intilmoqda.

Kelajakda demografik rivojlanishning tendensiyalari va muammolari

Kelgusi yillarda O‘zbekistonda demografik jarayonlarda bir qancha o‘zgarishlar kuzatilishi kutilmoqda. Aholi soni oshib borishi davom etadi, biroq

tugʻilish darajasining sekin-asta pasayishi va urbanizatsiya jarayonining tezlashishi kuzatilishi mumkin.

Ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar amalga oshirilishi natijasida ichki va tashqi migratsiya oqimlarida oʻzgarishlar boʻlishi kutilmoqda. Migrantlarning qaytib kelishi va mamlakatda yangi iqtisodiy imkoniyatlarning paydo boʻlishi demografik jarayonlarga ijobiy taʼsir koʻrsatishi mumkin.

Mamlakat demografik siyosatini shakllantirishda aholi sonining oʻsishini toʻgʻri boshqarish, taʼlim, sogʻliqni saqlash, infratuzilmani rivojlantirish kabi sohalarga eʼtibor qaratish muhim ahamiyatga ega boʻladi.

Xulosa

Oʻzbekistonda demografik jarayonlarning zamonaviy holati mamlakatning rivojlanish strategiyasiga bevosita taʼsir etuvchi muhim omil hisoblanadi. Aholi sonining barqaror oshishi, urbanizatsiya jarayonining tezlashishi, va migratsiya oqimlarining oʻzgarishi Oʻzbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy hayotini shakllantiradi. Ushbu jarayonlarning statistik tahlili esa demografik siyosatni samarali boshqarish va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini taʼminlashda asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Yuqoridagi tahlillar asosida Oʻzbekistonda demografik jarayonlarning kelajakdagi rivojlanishi va ularni boshqarish boʻyicha muhim qarorlar qabul qilish zarurati yanada aniqlashadi. Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy salohiyatini oshirish uchun demografik siyosatning har bir jihati chuqur oʻrganilishi va amalga oshirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Жалалова Н.А., Азатова С.Н. К. Эффективные методики преподавания математики в средней школе // Вестник науки и образования. – 2020. №. 6-2 (84). С. 28-30.
2. Шарипов А.С., Кеунимжаев М. К. Об инвариантах поверхностей, изометричных по сечениям // Теория управления и математическое моделирование. 2022. С. 255-258.
3. Sotvoldiyev A.I., Yuldashev S.A. Matematik modellashtirish va matematik model qurish metodlari // Pedagog respublika ilmiy jurnali. – 2023. – 5-son. 44-50 betlar.
4. Sotvoldiyev A.I. Kobb-Duglas ishlab chiqarish funksiyasi haqida. // Journal of New Century Innovations. Uzbekistan. 2023. Vol. 34, Issue 1. pp. 102-105.
5. Ostonaqulov. D.I. Aniqmas integral va uning ba’zi iqtisodiy tatbiqlari. // Journal of New Century Innovations, 34(1), 2023. 106-112.
6. Yuldashev Sanjarbek Arslon o‘g‘li. (2023). Moliyaviy ehtimollar nazariyasi. // Ta’lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 5(1), 66-68.
7. Gafurjan Ibragimov, Omongul Egamberganova, Idham Arif Alias and Shravan Luckraz. On some new results in a pursuit differential game with many pursuers and one evader. // AIMS Mathematics, 8(3): 6581-6589.
8. Azatova S.N Tenglamalarni yechishga o‘rgatishda o‘quvchilarda tartibga solish universal o‘quv harakatlarini shakllantirish haqida. // Муаллим хэм узликсиз билимлендирийў jurnali Uzbekistan. 2023. 173-178 betlar.
9. Omonov Sherzod Shavkat o‘g‘li. (2023). Integration of kaup’s loaded border system in the class of periodic functions. // Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 21, 1-6.
10. Sharipov A., Keunimjaev M. Existence and Uniqueness of Polyhedra with Given Values of the Conditional Curvature //International Electronic Journal of Geometry. 2023. T. 16. №. 1. С. 160-170.
11. Sharipov A., Keunimjaev M. Existence and Uniqueness of Polyhedra with Given Values of the Conditional Curvature at the Vertices. 2023.